

У.В. Ільницька

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ, ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ АВТОРИТАРИЗМУ У КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ХХІ СТ.
(НА ПРИКЛАДІ ВЕНЕСУЕЛИ ТА РЕСПУБЛІКИ КУБА)**

У статті досліджується проблема функціонування авторитаризму у країнах Латинської Америки у ХХІ столітті (на прикладі Венесуели та Республіки Куба). Дослідження особливостей авторитарних режимів здійснено за визначеними індикатори та критеріями аналізу. Значну увагу зосереджено на політико-інституційних та соціально-економічних наслідках авторитаризму у Венесуелі часів правління У. Чавеса та Н. Мадуро (1998-2017 рр.), а також у Республіці Куба за умов лідерства Р. Кастро та Мігеля Діас-Канеля (2006-2017 рр.). Обґрунтовано, що авторитаризм Венесуели та Куби зумовив не лише особливості внутрішньої політики, а також зовнішньо-політичний та зовнішньо-економічний вектори державної політики.

Ключові слова: авторитарний політичний режим; авторитаризм Венесуели та Республіки Куба; політико-інституційні та соціально-економічні наслідки авторитаризму; неурядові міжнародні організації; *Freedom House; Human Rights Watch.*

Проблема функціонування авторитарних режимів у сучасному світі є доволі актуальною, не зважаючи на тенденції демократизації політичних систем у світовому політичному процесі. Авторитаризм у різних формах функціонує у державах Азії, Африки та Латинської Америки. Саме у країнах Латинської Америки авторитарні режими функціонують протягом багатьох десятиліть.

Найбільш стабільні авторитарні режими утвердились та функціонують у Республіці Куба та Венесуелі. Становлення авторитарного політичного режиму в країнах Латинської Америки (зокрема, в Республіці Куба та Венесуелі) було спричинено багатьма факторами, серед яких – політичні, економічні, історичні та соціальні передумови. Режими є доволі стійкими, довготривалими, стабільними і, безперечно, зумовлюють специфіку суспільно-політичного, соціально-економічного розвитку держав та визначають вектор їх зовнішньої політики. Зважаючи на вищевикладене, дослідження авторитаризму у Латинській Америці доцільно здійснювати саме на прикладі Республіки Куби та Венесуели. Зважаючи на суспільно-політичну значущість проблеми поширення та функціонування авторитарних режимів в сучасному світі, враховуючи наукову нерозробленість окремих аспектів функціонування авторитаризму в країнах Латинської Америки саме у ХХІ ст., тема є актуальною і потребує комплексного всебічного дослідження.

Проблема авторитаризму загалом та його функціонування у латино-американських державах, зокрема, викликала значний науковий інтерес та стала предметом дослідження багатьох науковців. Дослідження розвитку та функціонування авторитарних режимів в країнах Латинської Америки знайшли своє відображення у працях Ю. Антонова, Т. Ворожейкіна, Л. Даймонда, О. Жірнова, Л. Коваленко, У. Макклінтона, Т.Н.Роконна, Ф. Шміттєра, тощо. Серед вітчизняних науковців варто відзначити Г. Зеленько, В. Литвина, Г. Шипунова, І. Осадчука. Незважаючи на посилений науковий інтерес до

проблеми, малодослідженими залишаються такі питання як специфіка сучасного (XXI ст.) авторитаризму Венесуели й Республіки Куба та його політико-інституційні та соціально-економічні наслідки.

Мета роботи – визначити чинники формування, політико-інституційні й соціально-економічні наслідки функціонування авторитарних режимів у Венесуелі та Республіці Куба у XXI столітті.

Детермінанти збереження авторитаризму в XXI ст. у країнах Латинської Америки (зокрема на Кубі та у Венесуелі) сягають ще минулого століття. Адже саме тоді сформувались такі характерні ознаки латиноамериканського авторитарного режиму як: зосередження владних повноважень у глави держави; здійснення та реалізація влади через силу, примус, репресії; опора на силові структури; посилення ролі виконавчої влади; домінування командно-адміністративних методів державного управління; формалізація функціонування демократичних інституцій; існування однопартійних або обмежених партійних систем; суттєве обмеження прав і свобод громадян та їх об'єднань; повна регламентованість та підконтрольність громадянського суспільства державі; відсутність механізмів громадського контролю за владою; обмеження та придушення свободи слова, державний контроль над ЗМІ тощо. Витоками авторитаризму у латиноамериканських державах, є збереження традиційного типу суспільства з орієнтацією на звичні і стійкі форми соціального життя і авторитети; економічна відсталість; нерозвиненість громадянського суспільства; низький рівень політичної свідомості; збереження патріархально-підданського типу політичної культури як переважаючої.

Венесуела та Республіка Куба – специфічні країни, в яких практично відсутня динаміка демократичних трансформацій. Причини та наслідки авторитаризму у цих державах доцільно аналізувати за наступними індикаторами: особливості системи правління; механізми формування органів влади; особливості виборів та виборчого процесу; партійні системи; референдуми; повноваження й роль у суспільстві «силових структур» держави; роль ЗМІ; рівень гласності у суспільстві й прозорість державного апарату; реалізація прав і свобод людини й громадянина; рівень розвитку громадянського суспільства та діяльність неурядових організацій; роль ідеології у житті суспільства; роль релігії в державі.

Сучасний тип політичної системи Венесуели, економічний розвиток держави, ступінь активності громадянського суспільства, значною мірою, зумовлені особливостями політичного правління У. Чавеса та його послідовника Н. Мадуро. У державі функціонує авторитарний тип політичного режиму, який зумовлює сучасну внутрішню політику держави та зовнішньо-політичний, зовнішньо-економічний вектор політики Венесуели. Варто відзначити, що одразу, після обрання У. Чавеса президентом, рейтинги демократичності Венесуели знизались. Суттєве обмеження прав і свобод венесуельців – пріоритетна характеристика правління і президента сучасної Венесуели Н. Мадуро. У 2008 р. Венесуела за рейтингом Economist Intelligence Unit була найменш демократичною державою серед країн Латинської Америки. Також, у 2008 р. організація Freedom House вилучила Венесуелу зі списку країн які мають виборчу демократію [20]. Станом на 2015 р., експерти оцінили Венесуелу як державу з гібридним режимом [12]; за показниками рейтингу «Economist Intelligence Unit» з 2006 по 2016 рр. Венесуела також належала до держав з гібридним політичним режимом. Однак, з часом, індекс демократичності виборів впав до показника «6.8» [12], що свідчить про трансформацію режиму у напрямі авторитаризму, і вже у 2017 р. «Economist Intelligence Unit» класифікував Венесуелу як державу з авторитарним режимом. Авторитаризм у Венесуелі засвідчено і у звіті «Democracy index» 2017 р. Згідно з «рейтингом свободи»

(розроблений експертами «Freedom House» за програмою «Свобода у світі»/«Freedom in the World») Венесуела у 1999-2016 рр. позиціонується як «частково вільна». У 2016 році Венесуела здобула показник «5». Уже в 2017 р. експерти класифікували Венесуелу як «невільну» країну. Рейтинг свободи у державі становить «5.5» [20].

У Венесуелі конституційно закріплена президентська система правління, де президент – є очільником держави та виконавчої влади. Формально президент не наділений значними повноваженнями в сфері законодавчої та судової влади. Проте, на практиці, вибори до парламенту виграє пропрезидентська партія, яка у подальшому контролює законотворчий процес, рішення парламенту, здійснює контроль за судами. Отже фактично, у державі – повне зосередження владних повноважень у президента Венесуели (Н.Мадуро) та владної партії, про що свідчать положення Конституції та значна кількість референдумів, які закріплювали повноту його влади [8].

Одним із факторів легітимності влади У.Чавеса та чинного глави держави Н. Мадуро є харизматичний тип політичного лідерства президентів. Хоча варто відзначити, що Н. Мадуро, як послідовник У.Чавеса має значно меншу підтримку серед населення.

Функціонування авторитаризму у Венесуелі, значною мірою зумовлені опорою на силові структури та посиленням їх ролі у державі. Армія, поліція, каральні органи, які широко використовуються для придушення антирежимних виступів, підтримки влади президента, відіграють визначальну роль у легітимації та утвердженні авторитарного режиму. У державі є актуальною доктрина «цивільно-військового союзу», впроваджена ще У.Чавесом та підтримана Н. Мадуро. Військові діячі, згідно з доктриною, відіграють вирішальну роль у державних установах, у формуванні та здійсненні державної політики

Партійна система Венесуели нестабільна і поляризована Основною її особливістю є розкол між «лівим табором» прихильників тодішньої політики У. Чавеса, включаючи Н. Мадуро, що зараз домінує в партійно-політичному житті країни та опозиції. За результатами парламентських виборів (які фальсифікуються і проводяться із застосуванням пропагандистських технологій), більшість у парламенті завжди отримує пропрезидентська партія «Рух за П'яту республіку» та «Єдина соціалістична партія Венесуели». Згідно з оцінкою експертів, демократичність виборів динамічно знижується [12;13].

Аналізуючи інститут референдуму Венесуели, можна простежити закономірність проведення референдумів в період певних криз та нестабільної політичної ситуації. Більшість референдумів проводились лише для відвернення уваги громадян від існуючих суспільних проблем чи для закріплення значних повноважень президента для подальшої узурпації влади в державі [23].

Система правосуддя Венесуели контролюється урядом і використовується як політичний інструмент щодо противників чинного режиму. Зокрема, це – безпідставні звинувачення у корупції лідерів опозиції, переслідування студентів-активістів та громадян, які не визнають урядової політики, а також масштабні ув'язнення за звинуваченнями у дестабілізації уряду або підбурюванні громадянської непокорі. У 2016 р. Боліварійська національна розвідувальна служба затримала десятки людей за звинуваченням у плануванні, підбурюванні або участі в жорстоких антиурядових акціях (які були лише формами мирного протесту). У багатьох випадках звинувачення були безпідставними [24].

Пріоритетну роль у функціонуванні авторитаризму та його легітимації відіграє ідеологія, яка здійснює вплив на усі сфери життя суспільства. У державі активно пропагується ідеологія «боліваріанського соціалізму» (лівого політичного руху, який

характеризується політикою повної ізоляції та самозабезпечення країни), а також антиамериканські та антиглобалістські погляди [10].

Ступінь та рівень дотримання прав і свобод людини та громадянина є важливим індикатором аналізу політичного режиму і відображає рівень його демократичності чи, навпаки, недемократичності. Права та свободи людини та громадянина у Венесуелі визначені у нормативно-правових документах держави. Однак, незважаючи на прописані в Конституції статті та ратифікацію міжнародних угод, на практиці спостерігається суттєве обмеження та значне порушення громадянських та політичних прав та свобод, застосування політичних репресій та насильства. Неурядова інституція «Commission on Human Right» систематично доповідає, що уряд Венесуели практикує «репресії та нетерпимість» [24]. У доповіді Організації Американських Держав за 2010 р. виявлені «занепокоєння з приводу порушення прав людини, свободи слова, зростання політичних залякувань та безкарності за здійснення насильства» [19]. Особливо критичною є ситуація з дотриманням громадянських прав та свобод у Венесуелі у 2017 р. Загрозами для сучасної Венесуели є накопичення влади у виконавчій сфері, безкарність та корумпованість чиновників, порушення прав людини, урядові залякування, постійне переслідування правозахисників, незалежних ЗМІ та жахливі умови в місцях позбавлення волі.

Доцільно зазначити, що більшість спроб здійснити масштабний аналіз дотримання у Венесуелі прав та свобод людини та громадянина були відхилені урядом та Президентом республіки. Венесуела відмовила в моніторингу «Міжамериканській комісії з прав людини» з 2002 р. та звинуватила в участі у перевороті 2002 р. проти У. Чавеса [16]. У травні 2009 р. Венесуела не визнала річний звіт «Міжамериканської комісії з прав людини».

Становище ЗМІ, ступінь їх свобод, рівень гласності в суспільстві й прозорості державного апарату – важливий індикатор аналізу політичного режиму. Згідно з рейтингом «Freedom on the press» («Свобода преси»), Венесуела у 2008–2016 рр. класифікована як «частково вільна», у 2017 р. – як «невільна країна» [20]. У 2004 р. у Венесуелі був прийнятий закон «Про соціальну відповідальність радіо і телебачення», що забезпечив уряд правом контролю над змістом теле- і радіопередач. З цією метою заснована Дирекція соціальної відповідальності, більшість членів якої призначається владою. У 2010 р. на підставі цього закону було припинено мовлення шести телеканалів за порушення вимоги присвячувати не менше 70 год. ефірного часу в тиждень інформації офіційних органів [7].

Домінування авторитаризму в Венесуелі, персоналізація влади, низький рівень громадянської активності та політичної свідомості зумовили інфляцію, занепад економіки, зростання рівня злочинності. Політика Н. Мадуро, антидемократичні методи його правління призвели до тотальної гострої економічної кризи в країні. За підсумками 2017 р. рівень накопиченої інфляції у країні перевищив 1300 % [5]. Головною проблемою Венесуели є тотальний дефіцит продовольства, відсутність основних послуг. Складна політична та економічна ситуація в державі, переслідування та репресії, призвели до масової міграції, яка склала більше ніж 12 %.

Перемога опозиції на виборах до парламенту в 2015 р. посилила політичну кризу в країні. Н. Мадуро ігнорував закони, прийняті парламентом. У зв'язку з поглибленням економічної кризи і відмовою президента Н. Мадуро провести референдум (з політичних змін) тисячні антиурядові акції протесту відбулись у багатьох містах країни [1]. Згідно опитування Венесуельського інституту аналізу даних («IVAD»), більше 69% населення вважає, що політика Н. Мадуро та його бачення стратегії розвитку держави є «неефективною» або «дуже неефективною» [1].

Наслідками політики Н. Мадуро є ізоляція Венесуели на міжнародній арені та напружені зовнішньополітичні відносини зі Сполученими Штатами Америки. У 2017 р. США запровадили економічні санкції проти Венесуели і, зокрема, проти 13 прибічників Президента Н. Мадуро. США постійно наголошують на можливості введення нафтового ембарго для Венесуели.

Подальший розвиток політичної та економічної ситуації у Венесуелі спрогнозувати досить важко, адже у разі подальшого краху економіки та зростання дефіциту, ймовірними є протести з боку населення та, навіть, громадянська війна. Можна спрогнозувати і крах авторитаризму у державі, а у разі перемоги опозиційних сил – трансформацію режиму (хоч і повільну) у напрямку до демократизації політичної системи.

Сучасна політична системи Республіки Куба сформована як результат правління Ф. Кастро та Р. Кастро. У державі функціонує авторитарний тип політичного режиму, який загострюється внаслідок замкнутості політичної системи Куби, зосередження та концентрації влади в одному центрі.

Згідно з «рейтингом свободи», Куба впродовж 1999-2017 рр. – «невільна країна». Як свідчать показники індексу демократії («Democracy Index»), у 2006-2017 рр. у Республіці Куба значно посилюється та загострюється авторитарний тип правління. Міжнародні організації, зокрема, організація «Freedom House», визнає Кубу як «невільну країну» та зазначає, що Куба є єдиною державою, яка за своїми показниками ступеня демократизації щороку опускається по шкалі до низу.

Республіка Куба характеризується особливим інституціональним «дизайном» у сфері розподілу законодавчих, виконавчих й судових повноважень. Варто відзначити, що принцип поділу влади в республіці є умовним, в реальності – існує жорстка централізація влади та закритий характер її діяльності. Згідно з Конституцією Куби, уся повнота влади в державі належить Національній Асамблеї Народної Влади та Державній раді Куби. Однак це – формально, адже представниками цих інститутів є члени Комуністичної партії Куби, тому надзвичайно важливою є особа яка очолює КПК Куби, адже в подальшому, як показує практика, цей політик очолює і Державну раду Куби. Очільник Державної ради одночасно є главою держави та главою уряду. І за главою держави Конституція закріплює принцип верховного представництва Куби і у зовнішній політиці й у внутрішній [9].

Сучасний авторитаризм Куби, значною мірою підтримується визначальним політичним і юридичним становищем у суспільстві «силових» структур держави та каральних органів. У доповіді організації «Human Rights Watch» за 2009 р. зазначено, що Р. Кастро широко застосовує репресивний каральний механізм у державі. Періодично піддаються репресіям з боку влади Кубинські дисиденти, які виступають проти режиму. За даними міжнародних правозахисних організацій, кількість політичних ув'язнених на Кубі з 1956 р. склала близько 15-16 тис. осіб. Масштабними на Кубі є переслідування, репресії та утиски за релігійні переконання.

Функціонування авторитаризму на Кубі підтримується високою ступінню ідеологізації усіх сфер суспільного життя. Кубинська система спирається на національну ідеологію та ідею суверенітету Республіки Куби і побудови «соціалізму за будь яку ціну» («Соціалізм або смерть!»). Інша важлива складова національної ідеології – це ідея протистояння США, яка служить одним з механізмів легітимізації чинного режиму. Зовнішня політика Куби щодо США, як і раніше, здійснюється в рамках жорсткого ідеологічного дискурсу, що ідентифікує США як принципового ворога не тільки кубинського народу, а й усього світу [19].

У політичному житті представлена одна партія – Комуністична партія Куби (КПК). Всі інші – у слабкій формальній нелегальній опозиції. Адже з'їзд 1997 р. підтвердив однопартійність як «фундаментальний принцип Кубинської революції» і від початку узурпації влади Комуністична партія Куби жорстко карала будь-які прояви опозиції [9].

Парламентські вибори до Національної асамблеї народної влади на Кубі, згідно з чинним законодавством, проводяться кожні 5 років. Однак вони є формальними, проводяться на безальтернативній основі із порушенням виборчого законодавства та застосуванням маніпуляцій громадською думкою. Голосування на парламентських виборах проходить за принципом «за або проти» Комуністичної Партії Куби. Аналіз кубинського виборчого процесу експертами неурядових організацій засвідчує посилення авторитаризму, відсутність політичного та ідеологічного плюралізму.

Переконливим фактором домінування авторитаризму на Кубі є відсутність реальних форм волевиявлення громадян. Такі механізми волевиявлення як референдуми, громадські слухання та обговорення за умов кубинського авторитаризму не практикується. Референдум на Кубі було проведено лише один раз – у 1976 р., і після цього така форма представлення громадської думки та волі не застосовувалась.

Підставовою ознакою авторитаризму є низький рівень розвитку громадянського суспільства та підконтрольність його державі. Хоча Куба і має низку політичних організацій, які дозволені Конституцією – їх влада носить декларативний характер. За будь-які наміри неурядової інституції протидіяти й протистояти режиму застосовуються репресії та переслідування її учасників. Як приклад – утиски владою неурядової правозахисної опозиційної організації Куби «Жінки в білому».

Права та свободи людини та громадянина в Республіці регулюються Конституцією Куби та деякими договорами ООН. На практиці, права та свободи людини та громадянина на Кубі значною мірою порушуються. Необхідно зазначити, що багато міжнародних організацій та неурядових структур намагались здійснити правозахисний моніторинг у Республіці Куба, однак отримали відмову з боку уряду та глави держави. Таким міжнародним правозахисним групам як: «Human Rights Watch» та «International Amnesty» заборонено направляти місії з встановлення фактів на Кубу. Ще одним прикладом порушення прав та свобод людини на Кубі є заборона місії «Червоного Хреста» до в'язниць та деяких лікарень.

Куба належить до держав, в якій постійно застосовуються репресії, нетерпимість до інакодумства та недотримання політичних прав та свобод. У доповідях організації Human Rights Watch від 2017 р. зазначається, що журналісти та громадські діячі, які протестували чи публікували матеріали з критикою уряду піддавались репресіям, тортурам та ув'язненню [24].

Масштабними на Кубі є переслідування, репресії та утиски за релігійні переконання. Релігійні права громадян, право на свободу віросповідання, систематично порушуються. Незважаючи на мирний характер діяльності релігійних організацій в Республіці Куба постійно відбуваються утиски як представників римо-католицької церкви, так і інших релігійних меншин. Згідно з доповіддю інтернаціональної правозахисної організації «Christian Solidarity Worldwide», (яка спеціалізується на свободі віросповідання та захищає права переслідуваних за християнські вірування), у період з січня по липень 2016 р. відбулись серйозні порушення свободи релігії чи переконань. Протягом 2016 р. «Christian Solidarity Worldwide» зафіксувала 1606 порушень релігійної свободи із застосуванням репресій та переслідувань [24]. Порушення релігійної свободи переважно здійснюються представниками влади Куби та Управлінням у справах релігій («ORA») [4].

Становище ЗМІ, рівень їх свободи, незалежності, ступінь гласності у суспільстві – важливі індикатори аналізу політичного режиму. Варто відзначити, що уся діяльність кубинських ЗМІ знаходиться під тотальним державним контролем, контролем Комуністичної партії Куби, а публікації журналістів підлягають цензурі. ЗМІ, що виходять за межі державного контролю, постійно зазнають репресій з боку держави. Згідно доповіді організації «Репортери без кордонів», особисті листи громадян в інтернеті також контролюються цензурою. За оцінками незалежності ЗМІ, станом на 2016 р., Куба посідала 171 місце у світі [17].

Порушуються громадянські права і у сфері інтернет-доступу. Зокрема, доступ до соціальних мереж, електронної пошти та загалом використання інтернету є дуже обмеженим. Вся інформація, яка публікується індивідами в блогах, відстежується і блокується за наявності неприйняттого, з точки зору КПК, контенту або загрози існуючому режиму. Найпоширенішими способами придушення свободи слова в державі є кампанії зі знищення інтернет-ресурсів, конфіскація обладнання та закриття веб-сайтів.

Довготривале функціонування авторитарного правління Ф. Кастро та Р. Кастро зумовили специфіку та особливості сучасної економічної, суспільно-політичної системи, визначили вектор зовнішньо-політичних відносин Куби та статус держави в системі міжнародних відносин. Політична та економічна ситуація Куби станом на 2017 р. викликає занепокоєння як у громадян республіки, так і в міжнародному середовищі.

Економічна ситуація у державі динамічно погіршується. Це спричинене міжнародними економічними санкціями, введенням ембарго, а також нестабільною ситуацією з національною валютою Куби. Гальмування економічного зростання спричинене також максимальною націоналізацією економіки та посиленням державним контролем за економічною сферою.

Зовнішньополітичним супротивником для Куби є Сполучені Штати Америки і відносини між двома державами – доволі напружені. Лібералізація кубино-американських відносин у 2014-2016 р. призвела до часткової стабілізації економіки Куби. У 2014 р. лідери обох держав оголосили про початок «Кубинської відлиги» та відновлення дипломатичних контактів [11]. Відносини між двома державами значно погіршилась із обранням на посаду Президента США Д. Трампа. Чинний президент США обрав курс політики ізоляціонізму Куби, що, у свою чергу, спровокувало політичну ізоляцію Куби та складну економічну ситуацію в державі. Зокрема, у 2017 р. Д.Трамп ввів обмеження на американський туризм до Куби, було суттєво зменшено авіаційне сполучення між двома державами. У середині червня 2017 року Д. Трамп прийняв рішення скасувати угоди з Кубою, яких досягнув його попередник Барак Обама. Зокрема, скасував політику «wet feet, dry feet», яка надавала кубинським біженцям право проживання у США [14]. За президентства Д.Трампа, Конгрес США постійно ухвалює жорсткіші санкції щодо Куби: у 2017 р. США ввели торгове ембарго для республіки, суттєво обмежили коло фінансових операцій [6].

Послаблення авторитарного режиму Куби з невеликою ймовірністю може відбутись після 2021 р., із завершенням терміну повноважень Р. Кастро, як глави Комуністичної партії Куби та послаблення його впливу на кубинську політику.

Отже, аналіз особливостей та специфіки авторитаризму у Венесуелі та Республіці Куба у XXI ст., його політико-інституційних та соціально-економічних наслідків дає підстави стверджувати, що, не зважаючи на значну кількість спільних характеристик, політичні режими та системи двох країн відрізняються. На відміну від Куби, у Венесуелі інституційно сформована опозиція (хоч і слабка), вибори значно демократичніші, партійна система – більш плюралістична. У Венесуелі, – ширша свобода ЗМІ, тоді як у Республіці Куба навіть особисте інтернет-листування громадян контролюється урядом.

У Венесуелі допускаються акції протесту, формування органів влади більш прозоріше. Крім того, держави відрізняються ступенем політичної свідомості і рівнем політичної активності громадян. У подальшому, із завершенням повноважень чинних глав держав Венесуели та Республіки Куба, можна спрогнозувати поступову трансформацію режимів у напрямі демократії. Більш динамічну – у Венесуелі.

Перспективи подальших досліджень є багатовекторними, і зокрема, передбачають комплексний аналіз динаміки демократичних трансформацій у Венесуелі та Республіці Куба.

Список використаної літератури

1. Валери І. Венесуэла: страна на грани краха [Электронный ресурс] / И. Валери // BBC: Русская редакция – 2016. – 19 мая. – Режим доступа : https://www.bbc.com/russian/international/2016/05/160518_venezuela_food_crisis ; Valeri I. Valeri I. Venezuela: strana na grani krakha [Elektronnyy resurs] / I. Valeri // BBC: Russkaya redaktsiya – 2016. – 19 maya. – Rezhim dostupa : https://www.bbc.com/russian/international/2016/05/160518_venezuela_food_crisis

2. Венесуэла оказалась на грани революции: что происходит в стране [Электронный ресурс] // Сегодня: мир. – 2016. – 16 мая. - Режим доступа : <http://www.segodnya.ua/world/venezuela-okazalas-na-grani-revolyuicii-hto-proishodit-v-strane-715900.html> ; Venezuela okazalas na grani revolyutsii: chto proiskhodit v strane [Elektronnyy resurs] // Segodnya: mir. – 2016. – 16 maya. - Rezhim dostupa : <http://www.segodnya.ua/world/venezuela-okazalas-na-grani-revolyuicii-hto-proishodit-v-strane-715900.html>

3. Всемирный индекс свободы прессы [Электронный ресурс] // Гуманитарные технологии : аналитический портал. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/worldwide-press-freedom-index/info> ; Vsemirnyy indeks svobody pressy [Elektronnyy resurs] // Gumanitarnye tekhnologii : analiticheskiy portal. – Rezhim dostupa : <http://gtmarket.ru/ratings/worldwide-press-freedom-index/info>

4. Главы церквей Кубы высоко оценили роль Фиделя Кастро в отношениях церкви и государства [Электронный ресурс] // Красная Весна. – 2016. – 16 июля. - Режим доступа : <http://rossaprimavera.ru/news/glavy-cerkvey-kuby-vysoko-ocenili-rol-fidelya-kastro-v-otnosheniyah> ; Glavy tserkvey Kuby vysoko otsenili rol Fidelya Kastro v otnosheniyakh tserkvi i gosudarstva [Elektronnyy resurs] // Krasnaya Vesna. – 2016. – 16 iyulya. - Rezhim dostupa : <http://rossaprimavera.ru/news/glavy-cerkvey-kuby-vysoko-ocenili-rol-fidelya-kastro-v-otnosheniyah>

5. Економіка Венесуели увійшла в стадію гіперінфляції [Електронний ресурс] // Кореспондент: Бізнес. – 2017. – груд. - Режим доступа : <https://ua.korrespondent.net/business/economics/3917714-ekonomika-venesuely-uviishla-v-stadiui-hiperinfliatsii> ; Ekonomika Venesuely uviishla v stadiiu hiperinflitsii [Elektronnyy resurs] // Korespondent: Biznes. – 2017. – hrud. - Rezhym dostupa : <https://ua.korrespondent.net/business/economics/3917714-ekonomika-venesuely-uviishla-v-stadiui-hiperinfliatsii>

6. Загострення між Кубою та США: американський Мінфін прийняв важливе рішення [Електронний ресурс]. – 2017. 9 листоп. – Режим доступа : https://24tv.ua/zagostrennya_mizh_kuboyu_ta_ssha_amerikanskiy_minfin_priynyav_vazhlyve_rishennya_n887287 ; Zahostrennia mizh Kuboiu ta SShA: amerykanskyi Minfin pryiniav vazhlyve rishennia [Elektronnyi resurs]. – 2017. 9 lystop. – Rezhym dostupu : https://24tv.ua/zagostrennya_mizh_kuboyu_ta_ssha_amerikanskiy_minfin_priynyav_vazhlyve_rishennya_n887287

7. Интернет на Кубе [Электронный ресурс] // Куба TUT : Туристическое агентство. – Режим доступа : http://cuba-tut.ru/about-cuba/about/internet_na_kube/ ; Internet na Kube [Elektronnyy resurs] // Kuba TUT : Turisticheskoe agentstvo. – Rezhim dostupa : http://cuba-tut.ru/about-cuba/about/internet_na_kube/
8. Конституция Боливарианской республики Венесуэлы [Электронный ресурс] : от 30 декабря 1999 г. // Российский правовой портал: библиотека Пашкова. — Режим доступа : <http://constitutions.ru/?p=9864> ; Konstitutsiya Bolivarianskoy respubliki Venesuely [Yelektronniy resurs] : ot 30 dekabrya 1999 g. // Rossiyskiy pravovoy portal: biblioteka Pashkova. — Rezhim dostupa : <http://constitutions.ru/?p=9864>
9. Конституция Кубы [Электронный ресурс] : по состоянию на 2002 г. – Режим доступа : <https://worldconstitutions.ru/?p=1248&attempt=1> ; Konstitutsiya Kuby [Elektronnyy resurs] : po sostoyaniyu na 2002 g. – Rezhim dostupa : <https://worldconstitutions.ru/?p=1248&attempt=1>
10. Кусакина М. «Боливарский проект». Развитие Венесуэлы [Электронный ресурс] / М. Кусакина // Власть. – 2007. – № 11. - Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/bolivarianskiy-proekt-razvitiya-venesuely> ; Kusakina M. «Bolivarskiy proekt» razvitiya Venesuely [Elektronnyy resurs] / M. Kusakina // Vlast. – 2007. – № 11. - Rezhim dostupa : <http://cyberleninka.ru/article/n/bolivarianskiy-proekt-razvitiya-venesuely>
11. Макаренко Г. «Кубинська відлига»: Навіщо Обама пішов на примирення з «Островом свободи» [Электронный ресурс] / Г. Макаренко, О. Ратніков // 121.UA. – 2015. – 21 липня. - Режим доступа : <https://ua.112.ua/statji/kubynska-vidlyha-navishcho-obama-pishov-na-prumyrennia-z-ostrovom-svobody-246605.html> ; Makarenko H. «Kubynska vidlyha»: Navishcho Obama pishov na prumyrennia z «Ostrovom svobody» [Elektronnyi resurs] / H. Makarenko, O. Ratnikov // 121.UA. – 2015. – 21 lypnia. - Rezhym dostupu : <https://ua.112.ua/statji/kubynska-vidlyha-navishcho-obama-pishov-na-prumyrennia-z-ostrovom-svobody-246605.html>
12. Парламентские выборы в Венесуэле [Электронный ресурс] // Википедия. Свободная энциклопедия. – Режим доступа : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Парламентские_выборы_в_Венесуэле_\(2015\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Парламентские_выборы_в_Венесуэле_(2015)) ; Parlamentskie vybory v Venesuele [Elektronnyy resurs] // Vikipediya. Svobodnaya entsiklopediya. – Rezhim dostupa : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Parlamentskie_vybory_v_Venesuele_\(2015\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Parlamentskie_vybory_v_Venesuele_(2015))
13. Президентские выборы в Венесуэле [Электронный ресурс] // Википедия. Свободная энциклопедия. – Режим доступа : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Президентские_выборы_в_Венесуэле_\(2012\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Президентские_выборы_в_Венесуэле_(2012)) ; Prezidentskie vybory v Venesuele [Elektronnyy resurs] // Vikipediya. Svobodnaya entsiklopediya. – Rezhim dostupa : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Prezidentskie_vybory_v_Venesuele_\(2012\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Prezidentskie_vybory_v_Venesuele_(2012))
14. Трамп продвиг торговое эмбарго щодо Куби [Электронный ресурс] // Уніан. – 2017. – 9 вересня. - Режим доступа : <https://www.unian.ua/world/2124309-tramp-prodovjiv-torgove-embargo-schodo-kubi.html> ; Tramp prodovzhyv torhove embarho shchodo Kuby [Elektronnyi resurs] // Unian. – 2017. – 9 veresnia. - Rezhym dostupu : <https://www.unian.ua/world/2124309-tramp-prodovjiv-torgove-embargo-schodo-kubi.html>
15. Cicariello-Maher G. Venezuela's Murderous "Democracy": The Yumare Massacre 22 Years On [Electronic resource] / G. Cicariello-Maher // Venezuela analysis. – 2008. – 13 may. – Mode of access : <https://venezuelanalysis.com/analysis/3436>
16. Cidh califica de excepcional rechazo del gobierno venezolano ante posible visita [Electronic resource] // La Petilla. – 2014. – 28 octubre. - Mode of access : <http://www.lapatilla.com/site/2014/10/28/cidh-califica-de-excepcional-rechazo-del-gobierno-venezolano-ante-posible-visita/>

17. Continuing ordeal for independent media RWB [Electronic resource] // Reporters Without Borders. – Mode of access : <https://rsf.org/en/cuba>

18. Council of State (Cuba) [Electronic resource] // Wikipedia free encyclopedia. - Mode of access : [https://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_State_\(Cuba\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_State_(Cuba))

19. Forero J. Organization of American States report rebukes Venezuela on human rights [Electronic resource] / J. Forero // Washington Post Foreign Service. – 2010. – February 25. – Mode of access : <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/02/24/AR2010022401884.html?hpid=moreheadlines>

20. Freedom House [Electronic resource]. – Mode of access : <https://freedomhouse.org/>

21. Going online in Cuba: internet under surveillance RWB [Electronic resource] // Reporters Without Borders. – Mode of access: https://web.archive.org/web/20090303221407/http://www.rsf.org/IMG/pdf/rapport_gb_md_1.pdf

22. Venezuela Events of 2016 HRW [Electronic resource] //. – Mode of access: <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/venezuela>

23. Venezuela: Fear for safety/use of excessive force [Electronic resource] // Amnesty International. – Mode of access : <https://web.archive.org/web/20070922230635/http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAMR530032004?open&of=ENG-VEN>

24. World report 2017 HRW [Electronic resource] // Human Rights Watch. – Mode of access : <https://www.hrw.org/world-report/2017>

Стаття надійшла до редакції 07.10.2018 р.

U. Ilytska

FEATURES OF FUNCTIONING, POLITICAL AND INSTITUTIONAL, SOCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF AUTHORITARIANISM IN COUNTRIES OF LATIN AMERICA IN THE 21ST CENTURY (AT THE EXAMPLE OF VENEZUELA AND THE REPUBLIC OF CUBA)

Despite the tendencies for democratization of political systems in the world political process, the problem of functioning of authoritarianism in the modern world is still topical. In the 21st century, non-democratic authoritarian regimes are functioning in the countries of Latin America, Africa, Asia. Among Latin American countries, Venezuela and the Republic of Cuba are the most stable authoritarian countries where dynamics of democratic transformations is almost absent.

The article analyzes determinants and causes of sustaining authoritarian political regime of the 21st century in Cuba and Venezuela, characterizes specific features and peculiarities of their functioning. The research of the authoritarianism in Venezuela and the Republic of Cuba has been conducted according to the defined indicators and criteria of analysis, in particular, features of a governmental system; mechanisms of power bodies formation; specific features of elections and electoral process; party systems; referendums; powers of state “power structures” and their role in the society; level of publicity in the society and transparency of the state apparatus; realization of rights and freedoms of a human and a citizen; role of mass-media; level of civil society development and activity of non-governmental organizations; role of ideology and religion in social life. The article defines causes of formation of modern authoritarian regimes in Venezuela and the Republic of Cuba. It is emphasized that determinants of authoritarianism in these states are preservation of traditional type of the society organized into common and stable forms of social life and formed authorities; economic backwardness; underdevelopment of civil society; low level of political awareness; preservation of the patriarchal and subordinating type of political culture.

Substantial attention is paid to social and political, social and economic consequences of the authoritarianism in Venezuela under the ruling of H. Chavez and N. Maduro (1998-2017) and in the Republic of Cuba under the ruling of R. Castro and Miguel Diaz-Canel (2006-2017). Current state of political, social and economic situation in the countries is defined as critical. Absence of democratic transformations, strengthening of authoritarian methods of ruling resulted into deterioration of foreign political relations of Venezuela and Cuba with the leading countries in the world, caused isolation of the states in the international arena, and imposing of political and economic sanctions on them.

Key words: *authoritarian political regime; authoritarianism in Venezuela and the Republic of Cuba; social and political, social and economic consequences; non-governmental international organizations; Freedom House; Human Rights Watch.*